

Flicka förstärkte spelmanlaget

ALDRIG NOTER INFÖR PUBLIK

På söndag blir det stor spelmanstämma i samband med Sörmlandsdagen i Arken, Eskilstuna, och på plats finns då — som alltid — Gillberga spelmannag, ett av länets minsta. Längre, längre hade spelmanlaget bara tre medlemmar, men nu har skaran utökats med 21-åriga Ingrid Carlsson från Västermo. "Gubbarna" i spelmanlaget är glada över nytillskottet, inte bara därför att hon med sitt långa hår som står så fint mot den blåvita Rekarndräkten är ett ackert blickfång — tösen kan spela också, hon hanterar felan på äkta spelmannaner.

En kväll, just när sensommarsonen var på nedgående, träffade vi Gillberga spelmannags fyra medlemmar vid träning i gamla kommunhuset. Träning! Inte en enda x plockades fram och när träningen kom igång lät det som om i aldrig gjort annat än spelat just in låten. Hemligheten, säger Karl Andersson är att vi ger oss själva ner mellan träningsträffarna, det enda brukar kaffa när vi sen ättas.

Gillberga spelmannag fyller 20 år år men bara en av medlemmarna, Karl Andersson, är Gillbergabo. Ingrid kommer från Västermo, Bror Nyzell från Skogstorp och Alvar Carlsson från Oja.

ROLIGAST PÅ BRÖLLOP

Gillberga spelmannag spelar inte bara för sitt eget höga nöjes skull. Ramträdandena under årens lopp är blivit många, roligast var det på spelmannagets fick spela på ett kta gammaldags bröllop i Radesachermedjorna. Det var på brölloperna man för hittade spelmannen, verallt var de med och talade ned sina visor om när det var dags för de olika ceremonierna. Skänkten manade till gåvoöverlämning, präst-polskan var den som spelades är dansen inleddes och bruden kulle tråda den första — med västen. Den är litet långsammare

än polskor i allmänhet — präster på den tiden var måhända inte särskilt dansanta och den går i moll.

— Mollåtarna är ovanliga här i Sörmland berättar våra spelmän. Det är som om låtarna följer naturen. Det ljusa, öppna leende Sörmland inspirerade till melodier i dur, ju djupare skogarna sedan blev norrut desto mer av molltoner kan förväntas.

Det finns historier och berättelser kring nästan varenda spelmann-låt, åtminstone de som är av gammalt märke. Det hör till att nya tiders spelmän kan berätta om låtarna — bandet med det förlutna uppehålls på så sätt även om man inte alltid vet vem som var den egentliga upphovsmannen till alla låtar.

Nutida spelmän spelar efter noter till skillnad från sina föregångare som "ärvede" melodierna eller gjorde dem själva. Men ett håller man styvt på, när publiken finns på plats skall inga noter vara med. En i laget viskar bara "Skänkilt från Husby-Oppunda" och så drar de igång!

Bror Nyzell, Skogstorp är nästan född till speleman — hans far kunde hantera felan men sonen fick vänta länge innan han ens fick röra den. Jon-Erik Öst blev idolen som tidigt inspirerade unge Bror till napptag med felan. Han har tillhört spelmannförbundet sedan slutet av 50-talet.

Karl Andersson, Gillberga, var 17 år den gången hans bror vann en fiol som han själv inte kunde komma till rätta med. Men Karl kunde och spelade flitigt innan jordbruket tog hans tid och felan hängde bortglömd. Under beredskapen plockade han fram den igen

samma låt två gånger för att det skall ricka är det aldrig.

JON-ERIK IDOLEN

Att vara spelman, det är att inte kunna låta bli felan helt enkelt och på något mystiskt sätt dras man till sina likar. Det räcker inte med att sitta hemma i kammaren och spela, man vill träffas och man vill spela för andra. Fast Karl Andersson minns att en och annan ryktade på näsan åt spelmannsmusiken när den upplevde något av en renässans på 20- och 30-talet. På den tiden var "gubbarna" i Gillberga spelmannag unga grabbar med Jon-Erik Öst som den store idolen. Hans framträdanden i godtemplarlokaler och föreningshus fick många yngling att gå hem och öva litet extra på felan.

SPELADE FÖR KUNGEN

På julmässor och basarer hittar man nutidens spelmän ofta. Gillberga spelmannag spelar av tradition varje år på julmässan i Rademachersmedjorna. Till de minnen man omhuldar mest hör framträdandet vid en festlighet i Riddarsalen i Stora Sundby slott och så den gången spelmannag fick vara med och hylla kung Gustaf Adolf på Eriksgata — det var i Runtuna.

Men publikens samhällsställning spelar ingen roll för de här spelmannen som spelar så länge någon vill lyssna och gläds när deras musik blir uppskattad. På söndag har vi chansen att se och höra inte bara Gillberga spelmannag utan små och stora spelmannag från hela Sörmland och säkerligen också åtskilliga "utombyss". Och den som inte får sitt lystmäte då av sörmländska spelmannalåtar han får det aldrig!

YVONNE GLENNING

Alvar Carlsson, Oja, har spelat ända sedan han som 4-åring fick ta på ett enradigt dragspel. 11 år var han när han först fick tag på en fiol som han med egen och andras hjälp lärde sig hantera. Han har t.o.m. delvis försörjt sig på sin fiol och spelat upp till dans mängen gång på den tiden det begav sig.

Ingrid Carlsson, Västermo är bara 21 år men kan väl mäta sig med "gubbarna" i spelaget. Så siktar hon också på musik som yrke, hon är elev vid Musikpedagogiska institutet i Örebro. Puffen fick hon av numera bortgångne riksspelmannen Evert Melin i Skogstorp när hon ännu var skolflicka. Senare har hon också studerat för Ernst Källberg i Eskilstuna. (Foto: Bo Dennemo)

Sörmland i samarbete:

Ny Örebroklinik för njurdialys igång dygnet runt redan nästa år

Nu är det klart med samgåendet mellan landstingen i Sörmland och Örebro län kring en klinik för njurdialys. Den nya kliniken kommer att placeras i omedelbar anslutning till regionsjukhuset i Örebro och beräknas kosta tre miljoner kronor. Arliga driftskostnaderna beräknas till ungefär samma belopp och här kommer landstinget i Sörmland att svara för hälften. Kliniken får tio vårdplatser och av dem kommer Sörmland att få disponera fem.

Redan i den budget som nu görs klar för nästa år kommer landstinget i Sörmland att ta upp medel för den nya verksamheten. Landstingets nettokostnad för njursjukvården beräknas sjunka och därtill ges vård på närmare håll. Nu får patienterna resa till sjukhus på olika håll i landet för njurdialys medförande stora personliga besvär och dryga kostnader för landstinget.

Det var vid regionsjukvårdsnämndens senaste sammanträde i Örebro som det nya samarbetet spikades. Förvaltningsutskottet kan nu besluta sedan landstingsmötet i juni gav bemyndigande till detta. Landstingsråden John Andersson och Carl Larsson var med vid de nu slutförda överläggningarna i Örebro.

Vårdaviljongen i Örebro kommer

med tanke på risken för gulsotssmitta att byggas vid sidan av nuvarande regionsjukhuset, dock anslutet via en kulvert. Trots de tio vårdplatserna beräknas 30 patienter komma att erhålla njurdialys per dygn. Man räknar med skiftesgång och därmed verksamhet dygnet runt. Varje vårdplats kan då på dygnets 24 timmar utnyttjas för tre patienter.

Vid överläggningarna i Örebro i regionsjukvårdsnämnden var med utom landstingen i Sörmland och Örebro län också Västmanlands och Värmlands landsting. Njursjukvården är visserligen inte någon egentlig regionsjukvårdsspecialitet men frågan bedöms vara av utomordentligt stor vikt och kräver snabb lösning. Landstingen i Örebro och Sörmlands län är beredda att sätta igång redan nästa år.

Därmed återstår bara ett hinder: Socialstyrelsen måste bevilja de absolut nödvändiga läkartjänsterna. I dag finns en tjänst som biträdande överläkare vid regionsjukhuset. Den tjänsten måste kompletteras med en överläkare och två tjänster som underläkare. Till detta kommer också en betydande stab av sköterskor och biträdestjänster då njursjukvården är mycket personalkrävande.

De två andra berörda landstingen kommer av allt att döma att hamna utanför detta samarbete. Västmanlänningarna vill ha sin njursjukvård förlagd till Uppsala. Den större delen av Västmanland hör också sedan gammalt till Uppsala-regionen medan Örebro bara har Köping-Arbogadelen med ca 50 000 invånare.

Örebro har resurser för att ta hela Sörmlands regionsjukvård

Landstinget i Sörmland skall nu göra en framstöt hos socialstyrelsen för att hela länet skall läggas under regionsjukvården i Örebro. Större delen av Sörmland (175 000 sörmlänningar) sorterar redan under Örebro för de specialiteter som inte finns inom länets egen sjukvård. De 75 000 som bor i sydöstra länsdelen med bla Nyköping och Oxelösund har dock regionsjukvården i Stockholm. Socialstyrelsen är inne på att länsgränserna skall utgöra gränser också för regionsjukvården och för Sörmlands del finns det inga invändningar — tvärtom.

50 000 tillhör Örebroområdet. Det är i